



## سیدهاشم موسوی حداد

حدّاد، سیدهاشم موسوی، عارف شیعی قرن چهاردهم، از سلسله عارفان متشرع عبات عالیات در کربلا و نجف .

### فهرست مندرجات

- ۱ - تولد
- ۲ - پیشینه
- ۳ - تحصیلات
- ۴ - شاگردان وی
- ۵ - راه امرار معاش
- ۶ - دیدار با علماء
- ۷ - آثار
- ۸ - دیدگاه حداد درباره توحید
- ۹ - دیدگاه وی درباره وحدت وجود
- ۱۰ - نظر وی درباره رمی جمرات
- ۱۱ - عالی‌ترین منظر عشق از نظر حداد
- ۱۲ - انتقاد از ابن‌عربی
- ۱۳ - وفات
- ۱۴ - استناد به اشعار فارسی
- ۱۵ - فهرست منابع
- ۱۶ - پانویس
- ۱۷ - منبع

### تولد

وی در ۱۳۱۸ در کربلا به دنیا آمد.

### پیشینه

جدش، سیدحسن، از شیعیان هند بود که در نزاع میان دو طایفه در هند، به‌دست گروه غالب اسپر شد. آنان وی را به خانواده‌ای شیعی فروختند و آن خانواده هم در مهاجرت به کربلا، او را با خود به آنجا بردند و آزاد کردند. وی در کربلا به سقایی پرداخت و در همان‌جا ازدواج کرد. از یکی از فرزندان او، به نام سیدقاسم، سه فرزند باقی ماند که سیدهاشم حدّاد بزرگ‌ترین آنها بود.

### تحصیلات

حدّاد در کربلا شروع به کسب علم کرد و برای ادامه تحصیل به نجف رفت و حجره‌ای در مدرسه هندی گرفت و در آنجا با سیدعلی قاضی طباطبایی آشنا شد و ۲۸ سال در کربلا و نجف با او در ارتباط بود. با آن‌که قاضی شاگردانی همانند شیخ‌مجتبی آملی و سیدمحمدحسین طباطبایی داشت، اما حدّاد مورد توجه خاص او بود، که می‌توان دلیل این توجه را شدت تجرید حدّاد دانست.

### شاگردان وی

حدّاد شاگردان بسیاری داشت، اما مشهورترین و مهم‌ترین آنها سیدمحمدحسین حسینی طهرانی بود که ۲۸ سال با وی مراده داشت و بعدها یادنامه‌ای با عنوان روح مجرد (مشهد ۱۴۱۸) درباره زندگی و طریق سلوک حدّاد نوشت.

### راه امرار معاش

حدّاد از راه نعل‌سازی و نعل‌کوبی امرار معاش می‌کرد، لذا مدتی به نعل‌بند مشهور بود اما بعدها خود، این لقب را به حدّاد تغییر داد. وی با آن‌که در فقر به‌سر می‌برد، از کسی کمک مالی نمی‌خواست و آنچه را هم که داشت، در اختیار فقیران قرار می‌داد.

### دیدار با علماء

حدّاد به شهرهای عراق و نیز سوریه و مکه و مدینه سفر کرد و دو ماه هم به ایران آمد و با آیت‌الله میلانی و سیدمحمدحسین طباطبایی و بانو امین اصفهانی و مرتضی مطهری دیدار کرد.

## آثار

سیدهاشم حدّاد کتاب یا رساله‌ای از خود برجای نگذاشته و فقط سیدمحمدحسین حسینی طهرانی در **روح مجرد**، حالات و سخنان عرفانی او را نقل کرده است. از او تنها چند نامه کوتاه باقی‌مانده که مشتمل بر مطالب عرفانی و دستوره‌های سلوکی است که برخی استنادات آن فارسی است.

## دیدگاه حداد درباره توحید

به نوشته او، حدّاد در **توحید** بسیار **تعصب** داشت و کلمه فنا بیش از هر واژه دیگری بر زبان او جاری بود. حدّاد معتقد بود که توجه به صحت یا بطلان عمل، موجب **غفلت** از **حق** و ابتلا به دوگانه‌پرستی می‌گردد.

## دیدگاه وی درباره وحدت وجود

به نظر حدّاد، **وحدت وجود** از معارف بسیار عالی است که کسی قادر به ادراک آن – کما هو حقّه – نیست و معنای آن نزد حدّاد این است که جز **خدا** چیز دیگری وجود بالذات و مستقل ندارد؛ یعنی، وجود حقیقی، اوست و دیگر موجودات، عین وابستگی و نیاز به حق هستند.

## نظر وی درباره رمی جمرات

همچنین به نظر او، اینکه حاجی در اعمال و مناسک **حج**، خصوصاً در **رمی جمره اولی** و وسطی، رو به **قبله شیطان** را رمی می‌کند و در **رمی جمره عقبه**، پشت به قبله این عمل را انجام می‌دهد، بدان معناست که حاجی باتوجه به اصل توحید، که بدون سمت و سوی است و نیز با نفسی که توجه به آن سمت و سوی ندارد، شیطان را رمی می‌کند. به نظر او، رمی‌جمره عقبه از دو رمی دیگر زلال‌تر و به توحید نزدیک‌تر است.

## عالی‌ترین منظر عشق از نظر حداد

او **شهادت امام حسین** علیه‌السلام را عالی‌ترین منظر عشق و زیباترین جلوه جلال و جمال و نیکوترین مظاهر اسماء رحمت و غضب الهی می‌دانست. به نظر او، اگر گوشه‌ای از تجلیات الهی در **عاشورا** را به سالکان نشان دهند تا ابد مدهوش می‌گردند. شیوه نگارش او به شهادت امام حسین علیه‌السلام مسبوق به توصیف عرفانی جلال‌الدین مولوی از عاشورا در مثنوی [۱] است.

## انتقاد از ابن‌عربی

وی با آن‌که برخی آرای ابن‌عربی را پذیرفته بود، اما از وی انتقاد نیز می‌کرد. حسینی طهرانی، حدّاد را در عرفان، کامل دانسته است، اما برخی متشرعان از او انتقاد کرده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها مربوط به مسئله وحدت وجود و نقل سخنان **محمّدالدین ابن‌عربی** و قرائت مثنوی **جلال‌الدین مولوی** و تمایلات عارفانه اوست. حدّاد به آن ایرادها پاسخ داد.

## وفات

وی در **رمضان** ۱۴۰۴/مهر ۱۳۶۳ در کربلا **وفات** یافت.

## استناد به اشعار فارسی

وی به اشعار فارسی شمس‌مغربی، **حافظ** و مولوی علاقه فراوان داشت و، به مناسبت، به آن‌ها استناد کرده است.

## فهرست منابع

- (۱) مجدحسین حسینی طهرانی، روح مجرد: یادنامه موحد عظیم و عارف کبیر حاج سیدهاشم موسوی حداد، مشهد ۱۴۲۷.
- (۲) جلال‌الدین مولوی، مثنوی، تصحیح نیکلسون، چاپ پورجوادی، تهران ۱۳۶۳ش.

## پانویس

- ↑ جلال‌الدین مولوی، مثنوی، ج ۳، ص ۲۱۶-۲۲۰، تصحیح نیکلسون، چاپ پورجوادی، تهران ۱۳۶۳ش.

## منبع

دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دائرة المعارف اسلامی، برگرفته از مقاله «حاج‌سیدهاشم موسوی‌حداد»، شماره۵۸۵۸.

رده‌های این صفحه : تراجم | علمای شیعه | علمای عرفان | علمای قرن چهاردهم

